

משנת הרב

אוגדן מקורות

שנה"ל תשע"ו-תשע"ז,
סודר על ידי נתנאל אלישיב

בני דוד עלי
BNEI DAVID ELI

השנים הראשונות – שיעור 4 להספיד או לא להספיד? הרב קוק והרצל

מתוך 'תעודת ישראל ולאומיותו' (נדפס באוצרות הראי"ה, כרך ב')

אחים יקרים, קבלו עליכם, לשנות את סדרי חייכם באותן הדברים שמכאיבים את כוחנו הלאומי, שזו כוחנו לאלהינו, לד' אלהי ישראל, אשר ידו נטויה עלינו, להעמידנו לו לעם לעולם! עלינו, אחים אהובים, להראות שאהבתנו לעמנו היא אהבה טהורה אידיאלית מפני הכרתנו ערכה הגדול לנו, לא אהבה חומרית לבדה, למצוא בלאומיותנו רק תקוה לחיים חומריים, להטבת מצב של פרנסה ומעמד החיים שכבד עלינו עולם [לשון עול].

לא, אחי! אהבה כזאת, שהיא התלויה בדבר, איננה אהבה לאומית, איננה אהבת הכלל כי אם אהבת עצמו, אהבת הפרט שכל אחד אוהב את עצמו. וסוף אהבה כזאת, אם לא תהיה פונה "למעלה למשכיל" (משלי טו כד), למשאות נפש שיסודתם בחכמה וביושר לב; שתשקע ותרד ולא תמצא מעמד, ביחוד בעמנו. "עם קדוש" אנחנו, ושם זה הניתן לנו מעת היינו לעם (שמות יט ו), תמיד לא יסור ממנו. כל דבר שיסודתו בקודש, כל תכלית נשגב ואדיר באמת, שהוא קודש לד', הוא לוקח את לבב עמנו בטבעו. אבל על הדברים החומריים, על כח הזרוע, משקיף עמנו כעל דברים שהם למטה ממעלתו, ולא יקחהו לבבו לבקשם, כי אם בהיותו מכיר שיוכל להשתמש בהם למען תכונתו הקדושה הנאותה לשמו "עם קדוש". על כן, אחי, רק אז יתפתח הרוח הלאומי כתקותנו, ועל ידו תתרומם התנועה הציונית לתעודתה, בהיותנו מראים גלוי לעין כל בני עמנו, כי הכרנו נאמנה את רוחו, וכי הכרנו את שמירת תורת ד' והליכות דרכי ישראל לחובה קדושה לאומית, ואהבת האמונה לראש אהבת האומה, אשר נקל להודיע ברור כי מגמת פנינו לשוב לשם ד' אלהי ישראל!

עין איה שבת, פרק ראשון סימן מט

וכדי לתת אות שלא על הלאומיות לבדה יחיה האיש הישראלי, כי אם לא תתרומם לתכליתה הכללית, שהיא תכלית רצון השי"ת בשמירת כל התורה כולה שתביא להמשיך מלכותו ית' בעולם, הלא היא גם כן מכלל אהבת עצמו תחשב, כי מה לי אהבת עצמו הנמצאת אצל יחיד או אצל אומה בכללה, כי אם גם אהבת האומה צריך שתהי' מיוסדת על פי דרך ד', ומי שלוקח את הלאומיות לבדה גם לאומיות אין לו, כי אם אהבת עצמו גסה בלבוש לאומיות, על כן לפעמים צריך גלות את המאור הגנוז באוצר התכלית האחרונה שהיא עולה עוד על מושגי הלאומיות.

'אפיקים בנגב' (אוצרות הראי"ה, כרך ב')

כל זמן שאתם מפשיטים את לאומיותנו את הודה זיוה והדרה, כל זמן שהגזירה הקונגרסית "שהציונות דבר אין לה עם הדת", הקשה יותר מגזירותיהם של פרעה ושל המן – פורשת את כנפי המות השחורות והאימות שלה על הרגש הלאומי, היונק הרך והנחמד שלנו, בהפרידכם אותו ממקור חייו ואור תפארתו, היא זאת התורה, שבה אנו מצויינים, שעל ידה היינו עומדים להיות "עליון על כל גויי הארץ!"

איגרות הראיה, כרך ב עמ' תצז

הנני מוצא את עצמי מחוייב להקדים הקדמה כללית, שהנני מעירה בכל פעם שמזדמן לי הדבר לדבר ע"ד ה"מזרחי" וערכו: שיש חק אחד שהוא מחוייב, לדעתי, לחוק על דגלו, שרק על-ידו תופיע עליו אור נשמתו הפנימית, חפשית מכבלי הסתירה המכבידים עליו. החק הזה הוא: שיביע המזרחי בגלוי, שלמרות האמון שהוא מראה תמיד להציוניות הכללית, מצד שיתופו עמה

בהמחשבה הלאומית והתגשמות שאיפותיה במעשה, לוחם הוא עם-זה על הסעיף היחיד החקוק בציוניות עוד מטעם הקונגרס הראשון, האומר ש"הציוניות דבר אין לה עם הדת". החק הזה הוא עושה באמת את כל התעמולה ה"מזרחית" פלסטר, שהרי ה"מזרחי" עומד הוא נכון על ככר התורה, ודבר-ד' נר הוא לרגליו, ואנו כל שלמי אמוני ישראל יודעים אנו ברור, שרק באיכות הקישור הנאמן של האומה בכללה עם תורת-חיים שלנו, תורת ד' תמימה, תלויה היא הצלחת הציוניות והתגברות כחה מיד ולדורות, ובעזיבתה-של-תורה אין תוחלת ותקוה, וכל פרח מוכרח להיות כמק וכל שורש כאבק, - ואיך יוכל "המזרחי" לעבור בשתיקה על חק זה, העוקר את כל משאת-נפשו. ולפי דעתי העניה אין תקנה ל"המזרחי" כי-אם כשידבר בשפה ברורה, שעם כל אהבתו להציוניות בכללה, ושעם כל מה שהמעשים והדעות, הזרים והרחוקים, של רבים מהציונים, לא יוכלו לגרום לו כל נסיגה-לאחור וכל חלישות-כוח מלהרפות עבודתו השקודה על ככר התחיה הלאומית בארץ-אבות ביחוד, בכ"ז על החק המחפיר הזה הוא נלחם בכל כח, ולא ישקוט ולא ינוח עד אשר יורידוהו מעל במת הציוניות, ותחתיו יוחק חק לישראל כמו שהוא באמת, "זכרו לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור, אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק, ויעמידה ליעקב לחק, לישראל ברית-עולם. לאמר לך אתן ארץ כנען חבל נחלתכם". ההתנגדות הנמרצה להחק ההורס הנ"ל מוכרחת היא להיות בולטת מכל פנותיו של "המזרחי". היא צריכה להיות חרותה בתור מוטה קצרה על כל גליון מגליונותיו הרשמיים, היא צריכה להשנות אלפי-אלפים פעם, בכל כנסיה בין חדשה בין ישנה. האמת הנצחית הזאת לא תוכל להפסיק מתעמולתה, עד אשר תעמוד בבטחה על מכונה, שאז הכל יכירוה, ותהי לנחלה לישראל, ואז נוכל בבטחה ללכת על מסילחנו לעסוק בכל המקצועות הכלליים, אשר התוו כבודם במכתבם הנכבד.

איגרות הראיה, חלק א עמ' יד

ב"ה, אור ליום ד' ער"ס, תרס"ג [בויסק].
אחים נעימים, אהובים ויקרים, הרב הגאבד"ק מוהרד"ב שליט"א ומוהרש"ח ומור"ש שליט"א הכהנים קוק והרבנית תחי' זרעם היקרים שי'. שמחה וששון ישיגו וכו"ט,
קבלתי מכתב רש"ח שי', והנני שמח בהזדמנות דנא כי אוכל להשלים את אשר חסרתי במכתב הנשלח מפה, בהיות חיים שי' עמנו. מאד חשקתי שיבא אחד מהאורחים שי' אלינו על יו"ט, לימים האחרונים וימי חוה"מ הבעל"ט, ביחוד שמואל שי' שחוששני בהיותכם עסוקים יחד בציונות תייתו משיחא בלא זימני'. חידודי זה הוא מכוון על שלחך בתור ברכת השנה לר"א ריוולין נ"י את התמונות של ד"ר ה. ונ. וזה האחרון הוא תועבת נפשי ונפש כל מי שיש בו זיק יהדות, ואין כדאי להתפאר ולהתברך בפסלו של אותו רשע.

קונטרס 'ומעין' לרש"ב מליובאוויטש עמ' 48-49:

כל מי שיש לו דעת אף במקצת יודה על האמת, אשר התעוררות הרצעל ונרדוי לציון אין זה משום איזה הרגש אלקי שנתעורר בנפשם... והאות כי בהיות הרצעל באה"ק נתרחק יותר מה' וחילל את התורה והמצוה בריש גלי, שנכנס לעה"ק ירושלים ת"ו כשכבר נכנס הש"ק, והלך על מקום המקדש, אשר גם מצד האנושיות לא היה לו לעשות כן לחלל את השבת בפרהסיא בעיר הקדושה ובמקום היכלו ית' לעשות את הרע בעיני ה', ה"י, אין זה אלא שנעשה בהדגשה מיוחדת להורות שיטתם הטמאה אשר כל ענין היהדות היא הלאומיות, וראש הציונים העמיד את צלם הלאומיות היא המרידה בה' והכפירה בתורה ומצותיה גם במקום היכל ה'.

מתוך 'המספד בירושלים' (מאמרי הראיה, עמ' 94-99)

והנה גם אחרי הפירוד, אם היו על כל פנים מתאחדים לדעת שכל אחד יסגל לו את נטייתו הפרטית, אבל באופן שיקבלו זה מזה את הצדדים הטובים, ויהודה יקבל מאפרים את הדרכים

הנטיית המוכשרות בו לשכלול האומה בתוקף חומריותה ואנושיותה הכללית, ואפרים יקבל מיהודה את הכח העליון המיוחד לישראל בדרכי קדושה, מתורה ומדות קדושות והכשרה לנבואה ורוח הקודש למיוחדים לזה, היה המחץ הולך ומתרפא. אלא שכיון שנחלקו חלוק ממלכה, ועל ידי ההשפעה המאחדת הלא הדבר מחוייב שהצד הגובר יהיה לו המצב העליון הרוחני המיוחד לישראל, שהיא הנשמה המאחדת ומחיה את הגוף, וזה לא רצה ירבעם, על כן היתה התכנית הפנימית של ציור אפשרות ההתאחדות עם המניעה מצד חפץ ההתנשאות שלא במשפט, מה שאמרו חז"ל שתפסו הקב"ה לירבעם בבגדו ואמר לו "חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן", יחדיו תשכללו את האומה הישראלית להביאה לתכליתה להיות לעם לד' אלהי ישראל להיות גם כן ראוייה להיות לאור גויים, שהצדדים השווים לכל האדם אשר ע"פ האדמה גם כן ראויים להכנס בבנין, אמנם על שאלת "מי בראש", מוכרחת התשובה לבא "בן ישי בראש", כי מבלעדי הכרת השליטה העליונה של הצד הרוחני, "כי חלק ד' עמו, יעקב חבל נחלתו", אז אפסה כל תעודה לישראל, חלילה, והנם המעט מכל העמים, וראויים יותר מכולם להרס וכליון, חלילה, אבל שרירות הלב גרמה שאמר "אי הכי לא בעינא", ומזה נמשכה השלשלת של צרותיהן של ישראל ופיזורם, ותכלית מרוק הגלות עד עת קץ.

מתוך איגרת מרן הרב לאדר"ת (גנזי הראיה חלק ג, עמ' 18-16)

...הלאוני בימים האלה דברי המאורעות, שמהם נוכחתי את אשר כבר ידעתי מראש, כמה כבד הוא ללכת בדרך השי"ת הטובה והישרה רק למען שמו ית' ואהבתו, ביותר במקום שכבר קדמו דברי ריבות וחילוקי דיעות שונות המרגיזים לבבות, כמו שהוא בעוה"ר באה"ק בכלל ובעי"ק ירושת"ו בפרט, מכל מקום עם ידיעתי בכבודות הענין, חלילה לי מחטא לד' ולסור מדרך הסלולה שסללו לנו חז"ל בדרכה ש"ת, להיות מתלמידיו של אהרן אוהב שלו' ורודף שלו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, שבזה בחרתי מנעורי, ותל"י ראיתי בה עדנה סימן ברכה לפי עניי. כה יזכינו השי"ת להוסיף אומץ לימים הבעל"ט...

והנה באו אלי שני נכבדים... ובקשו ממני... באשר הם מתאספים בבית הבאנק פה לעשות כבוד לד"ר הרצל, והם מוצאים שגם המתנגדים על הציונות לא יכחשו כי מחשבות לטובה על ישראל היו בלבו, ואע"פ שלדאבון לבבינו לא מצא הדרך הישרה, מכל מקום אי אפשר לקפח אפי' שר שיחה נאה, ואין מהנימוס שלא לעשות זכר של אבל לכבודו בבית של פומבי כהבאנק אנגליא פלשתינא דפה. - ע"כ הבטחתיים לבא. ממילא מובן שאחרי ההסכם לבא, לא חפצתי כלל לסרב מלדבר שמה איזה דברים, כי חשבתי למשפט כי בדברי יהי' תועלת בע"ה, שלא יעזו יתר המדברים לדבר סרה על השי"ת ותורתו ועל חכמי ישראל, ותל"י שכן הי', ודברתי דברי כמובן בנחת ובנימוס, אבל גליתי את היסוד של חסרון ההצלחה שבכל המבקש שלהם, מפני שאינם שמים את יסוד היסודות בראש, קדושת השי"ת ושמו הגדול, שהוא הכח המקיים את ישראל, כמשל המפתח והשלשלת גדולה שבדחז"ל, ולאידך גיסא מוטל גם כן על יראי ד' להתיחש אל כל מי שרוצה לעשות איזה דבר טוב לישראל אפי' באופן חומרי ורחוק, באהבה ושלו', ולהמשיכו לדרך ד' הטובה, לא בטענה כללית להפריעהו ממעשיו, כי אם בטענה מפורשת, לתבוע את הקירוב לשם ד' ותוה"ק, שאז אפשר שכל הכחות המשתמשים עתה לרעה יהפכו לטובה. ולע"ד נראה שזה אחת מהכונות הגדולות המרומזות בזוהר בראשית, דרק מתיבתא דביהכלא דמשיח אמר דמאן דלא מהפך חשוכא לנהורא ומרירו למתיקו לא יהא חולקי' הכא, דהיינו שקירוב הגאולה יבא דוקא על ידי ההשתדלות להפוך את הכחות הרעים לטובים, ולא לדחות את הרעים, שיוכל להיות שהם רעים מפני אונס של מדיחים, והם אינם חייבים כל כך בזה, ואיך נדחה אבן אחר הנופל.

ותל"י שאני רואה זה בחוש, כי באתי לרחובות ושם מצאתי הצעירים מקולקלים בעוה"ר בדיעות ומסתמא ה"ה במעשים, ולא דחיתים כי אם קרבתים, גם דברתי לפניהם דברי חכמה ושכל טוב

שמתוכם הבינו עכ"פ הבנה כללית איך אורה של תורה דוחה את כל צללי החושך והרשעה של הדעות הרעות שנתרבו בעוה"ר בזה"ז, ופעל עליהם הרבה לחבב את התורה ולהתקרב הרבה, עד שסיפרו שבשבת אחרי היותי שמה לא גלחו את זקנם, אע"פ שלא דברתי עמהם אפי' רמז אחד מפרטי תוכחה של פרצה מעשית, כי אם בכללות. ואני סומך שאחרי שהניצוץ האלקי של אהבת השי"ת ויראתו האמיתית יכנס בתוך הלב, יעשה פעולתו בכח אלקי יותר הרבה ממה שאפשר לו לעשות אם נכניסהו אנחנו בזרוע וכח מעשי מן הצד, ויותר ממה שנראה בחוש יש תיקון ברגשי הלב שהוא העיקר.

ועכשיו אם הייתי פונה אליהם עורף, הי' זה גורם לביטול כח ההשפעה לגמרי חלילה, לבני העיר שרובם נמשכים אחרי הצינות, ולבני המושבות בפרט. ואיך אפשר לי להפקיר נפשות רבות עם קדוש באה"ק, שענינו נשואות עליהם שיתנחלו על אדמת קדשנו, באופן שלא תוכל להועיל אחר כך שום תוכחה והדרכה חלילה, שהעיקר תלוי ביחש האהבה שבין המדריך להמודרכים, וכל זה הי' עלי לעשות רק בשביל כבוד המדומה, שלא יבאו אנשים שאינם מכירים מחשבותי הטובות והשלימות בחסדי השי"ת, עמו ית' ועם תורתו, וימעיטו בכבודי. חלילה לי ממחשבת פיגול כזאת. ובטוח אני בחסדי השי"ת שהוא יודע לבבי וכל ישעי וחפצי, וכמה מר לי מר להתרעע אפי' לשעה את ריקי ורחוקי תורה ויראה, אבל כ"ז הכבידות והרבה יותר מזה אע"פ שהם יסורים רוחניים באין ערך ושיעור, אנחנו חייבים לשא ולסבול בשביל קדושת שמו ית' ובשביל אהבתו וכבודו של ישראל, וחלילה חלילה לנו לפסוק ע"פ אומדנא המונית על כל איש שנראה בו שמץ דופי בין במעשים בין בדיעות, שהוא כבר יצא מכלל אחוה ושכבר אין אנו חייבים באחריות נשמתו, ועוד להיות נהפך לשונא לו ורודפו, דבר זה הוא טעות גמור ומוחלט שאין אנו רשאים לקבלו משום אדם, וכדחז"ל על דבר מופלג שהוא בר מהלכתא, אפי' אמרה לי יהושע בן נון מפומי' לא ציינתא לי'. ובדור זה המסובך כל כך במבוכות ומהומות וריב לשונות, אם אותן הת"ח שת"ל זכו לשם, לא יכירו את כח פעולתם, ויתבטלו מכל מי שיבא בהתלהבות דמיונית, שלא לבקש בשביל זה שלומם ותקנתם של ישראל, השי"ת הוא יודע מה יוכל דבר זה לגרום. צריך אמנם להתישב הרבה איך להנהיג בכל דבר וענין בפרט, אבל חלילה לאחוז בזה שיטת חפץ שמירת כבוד עצמו. כל מגמתנו צריכה להיות רק לכבוד שמים שיתרבה, ולהיות מצפים לישועה על ידי תשובתן של ישראל, שרק תלמידי חכמים יוכלו בדרכיהם הטובים ובחוט של חסד שימשך עליהם בזכות התורה לסבב זה. ואל יקטן בעינינו תיקון מועט, כי ההתחלה הקטנה תוכל לסבב דברים גדולים באחרית, וד' יהי' גומר עלינו אם נעשה את אשר בידינו.

על כל פנים אנכי לא הייתי רשאי בשום אופן להתנהג באופן אחר, וחייבים כל יראי ד' באמת לדון אותי לכף זכות. ומי שהוא חשוד לעבור על מ"ע דבצדק תשפוט א"ע, אין לנו להיות אחראים עליו, לחוש לדבריו וחלומותיו, בשעה שהוא רוצה לעכב דרך המביא להרבות שלו' בישראל ולקרוב לתורה. וממילא לא יכולתי כלל לעכב מלהספיד בת"ת, כי בזה הי' גם כן מחלוקת גדול ושנאה נצחת. וכן בדברי לא ספרתי כלל בשבחו של ד"ר הרצל מצד עצמו, רק אמרתי, כי מחשבה כזאת של הטבת מצבם של ישראל בארץ ישראל, כדאי, אם היינו מוכשרים לה, בין מצד התשובה אל השי"ת בכלל קיום תוה"ק וכבודה, וההסכמה להיות יסוד הכל מיוסד על כח התורה, והתשובה משנאת חינוך, ודרישת השלו' מלב שלם כמו שאנו מחוייבים, היתה הולכת בהצלחה מפני שהיתה קרובה לחפץ השי"ת. ועלינו לתקן הדבר על להבא להיות כח קדושת התורה עומד בראש התכלית, שיהי' זה בבן ישי בראש, והרצון של ההטבה החומרית תהי' נסמכת עליו, ולא הוב שלומן וכבודו ואהבתו של ישראל באמת, אז יאר ד' פניו אלינו ויצליחנו בכל מעשנו, בתחילה בישועה קמעא קמעא כדברי רבינו הק' בירו' על אילת השחר, ואח"כ באור גדול ומפליא כימי צאתינו מארצ"מ.

אחר כך באו אלי אחרים ואמרו שאחדים גילו פנים בדברי שלא ככונתי. -ועם השימוש בשכל טוב ובמדות טובות נועיל הרבה יותר מבצעקות ובקללות חלילה. ומה אעשה שלדברים נכונים כמו

אלה נמצאים אחדים שחושבים שהם סניגורין חלילה לדברי רשעים, אמנם בטחתי בשמו ית' שכל יראי ד' יכירו וידעו כי דרך השל' היא דרך ד' האמיתית שבה נצליח, ויותר אנו חייבים להתחזק בה בעת כזאת. והשי"ת יראינו בישועתו. אך קרוב ליראיו ישעו, כנה"ר ונפש ח' כבנו דבק באהנ"פ.

להצדיק צדיקים (רבנו הרצי"ה, לנתיבות ישראל ב')

בהמשך יום עלית נשמתו של מעוררנו הגדול בנימין זאב הרצל ז"ל

בכתביו של בנימין זאב הרצל ז"ל אין דברי אפיקורסות. בכתבי יומנו כתוב: "אין אומתנו אומה אלא באמונתה". מי שחושב מדבר וכותב ככה הוא איש אמונה ולא אפיקורס. והדברים חוזרים אל קדושת גזע מחצבתו: מאת הגאון הקדוש ר' יוסף טאייטאצאק ז"ל (ע"פ הידיעה מאת ר' אהרן מרקוס ז"ל).

בכתביו של מקס (מאיר שמחה) נורדוי ז"ל, אשר לפני התקופה הציונית, יש דברי כפירה וחירוץ גידוף גסים. הוא היה גם בעל גויה. אבל הוא היה בעל תשובה במלוא מובן המלה. אחרי מות הרצל ז"ל פנו אליו שהוא יקבל על עצמו הנשיאות לציונות, והוא דחה את זה באמרו כי יש לו כתם בחייו, שאיננו מאפשר לו לקבל עליו נשיאות בישראל (משום אשתו הגויה), וקיימים דברי חז"ל קדושים "העושה דבר עבירה ומתבייש בו מוחלין לו על כל עוונותיו". נתפרסמו ממנו דברי מוסר ותוכחה חריפים נגד חילול שבת. אמר: הלואי שאזכה לראות כשהסנהדרין ישוב ויתכונן, ואפילו על מנת להיות נדון בה (ע"פ ידיעה מאת ר' אהרן מרקוס ז"ל). לפני מותו, בדעה צלולה, צוה לעטפו בטלית ולקברו כדין מסורת ישראל. ובאחרית ימי חייו התפלל ביום כיפור בבית הכנסת במדריד.

כ"ח תמוז תשל"ד